

Man-dom: hur skriver kvinnor manlig sexualitet?

Anna Fåhraeus, doktorand i engelska

Vilka föreställningar finns om män och manlig sexualitet? På vilket sätt skiljer sig kvinnors syn på män? Vilka sätt att se på män används? Vilka förhandlas bort? Vilka prioriteras?

Vi är tre forskare som tillsammans har initierat ett projekt för att undersöka vad litteraturvetare skriver om kvinnliga författares syn på män och manlig sexualitet. Särskilt fokus ligger på hur kvinnor förhåller sig till befintliga diskurser om maskulinitet, och hur samhällets och relationers roll i skapandet av maskulinitet avspeglas i skönlitteraturens värld. Projektet har arbetsnamnet ”Male sexuality in the Female Mind”. Tanken är att det ska utmytna i en antologi. Redaktörer är AnnKatrin Jonsson, Jakob Winnberg och jag.

Det finns en mängd sätt att närma sig ämnet. Det finns forskare som intresserar sig för det androgyna och för maskulina kvinnor eller feminina män. Det finns forskare som sysslar med historiska diskurser kring maskulinitet. Andra forskare fokuserar på vad man kan kalla för textuell maskulinitet eller textuell manlighet. Här kommer jag att berätta om de forskare i projektet som undersöker utvecklingen av mansideal och hur idealen förhåller sig till sexualitet, och forskare som undersöker textuell maskulinitet.

Bakgrunden till projektet är i korthet denna: Det har skrivits mycket om kvinnor och kvinnlig sexualitet, och mycket forskning finns om mäns syn på kvinnor och kvinnlig sexualitet. Men det är svårare att hitta forskning om förhållningsätt till manskroppen och manlig sexualitet. Sedan något årtionde bedrivs viss forskning om manlighet, men så vitt vi vet finns ingen forskning som behandlar hur kvinnliga författare skriver om män eller *skriver* män – dvs. i vilken grad och hur de skriver när de intar en mans synvinkel.

Mannen som studieobjekt bland kvinnliga forskare

När kvinnliga forskare skriver om män och maskulinitet är studierna oftast social-politiskt grundade, och handlar om jämförelser mellan män och kvinnor. Vi har valt att inte inrikta oss på jämförelsestudier utan att istället söka få kontakt med forskare som har maskulinitet i fokus, och som vill undersöka hur just män och deras erfarenheter avbildas. En svensk studie om män som gjordes förra året av Stina Backman, *Den sjuke mannen*, ligger nära den tanken vi haft för vårt projekt.

Backmans undersökning har ett historiskt perspektiv. Hon tar upp hur sjukdom traditionellt förknippats med kvinnor medan män har fått stå som symbol för det friska. Från slutet av 1900-talet började denna bild förändras och det blev vanligare att avbilda sjuka och sårade män. Bilden blev tvädelad. Antingen förlöjligades den sjuke mannen eller så förblev han handlingsinriktad och porträtterades som stoisk i sitt lidande. Backman visar hur den positiva bilden inte heller är oproblematiskt. Den bygger på en föreställning om att mannen befinner sig i en tvåsamhet. Ensam är han ett passivt offer.

Backman undersöker bilden av den sjuke mannen i korta berättelser. I "Male sexuality in the female mind" undersöks längre berättelser, som romaner. Längre berättelser ger tillfälle till att utforska vilka förhållanden olika diskurser (dvs. synsätt) står i gentemot varandra och vilket utrymme som kan tänkas finnas för förhandling.

Maskulinitet

Något bör här sägas om begreppet *maskulinitet*. Vanligen definieras *maskulinitet* som liktydigt med *manlighet* eller 'manlig identitet', men *maskulinitet* kan inbegripa drag hos både män och kvinnor. *Maskulinitet* används som en övergripande term som även innefattar mäns förhållande till omvärlden, likväl som till sin egen kropp, sin sexualitet och sitt känsloliv. Maskulinitet är ett social konstruerat begrepp, dvs. en mans identitet skapas i förhållandet till andra människor, attityder och reaktioner. Maskuliniteten socialkorrigeras fram genom att normriktigt beteende uppmuntras och avvikande beteende avvisas.

Maskulinitet är således inte något en pojke föds med. I studier av begreppet maskulinitet är frågan oftast hur normativ maskulinitet formas:

Finns det alternativ till normen? Hur ser sådana alternativ ut? Kan män själva bestämma hur deras maskulinitet ska vara beskaffad? Vilka konsekvenser får det att vara avvikande?

Den manliga blicken i Stolthet och fördom

Sarah Ailwood i Australien forskar kring manlig sexualitet och kroppen i engelsk 1800-talslitteratur. Hon intresserar sig bland annat för den erotiska blicken. I traditionell filmteori och dramateori befinner sig kvinnan i blickfånget, och den manliga blicken är en del av hans makt över kvinnan. I en uppsats om Jane Austens roman *Stolthet och fördom* (1813) inom ramen för projektet, visar Ailwood hur den erotiska blicken spelar en viktig roll i förhållandet mellan Darcy och Elizabeth. Hon framhåller hur det i Austens text finns en medvetenhet hos Darcy om blicken som ett manligt maktredskap.

I en tidig scen i boken talar Mr Bingley med sin vän Darcy på en dansföreställning. De tittar på och diskuterar kvinnorna som är närvarande. Bingley föreslår att Darcy ska bjuda upp Elizabeth. Darcy tittar på henne, väntar tills han ser att hon sett honom och sedan vänder han sig till Bingley och svarar, "She is tolerable; but not handsome enough to tempt me". Blicken har hos Darcy blivit ett sätt att förmedla sig och differentiera sig socialt som man i förhållande till kvinnor. Han har visat Elizabeth att han som man hade möjlighet att välja henne som danspartner, att han övervägt det, och att han valt bort henne.

Senare i boken börjar Darcy ändra uppfattning om Elizabeth mot sin vilja och sitt bättre vetande, som han själv uttrycker när han friar. Innan han kommer så långt försöker han först att stå emot sin egen åtrå. Han väljer medvetet att ignorera Elizabeth. Ailwood framhåller hur Austens sätt att beskriva Darcys beteende pekar på hur hans blick vänts emot honom socialt. Han kommer från gamla pengar, medan Elizabeths familj har arbetat sig upp. Det som hon representerar står i strid med den uppfattning han har av sig själv som en man ur överklassen. Han borde inte vilja ha henne. Hon borde inte kunna attrahera honom. Men hon attraherar honom och till slut gifter de sig.

Ailwood hävdar att Austen bryter mot berättarkonventionen då Elizabeth avböjer Darcys frieri. Ni som läst boken kommer säkert ihåg att hon gör detta just genom att ifrågasätta hans manlighet och hans man-

lighetsideal. Ailwood visar hur den kvinnliga blicken framställs som en förhandlingspart hos Austen. I fallet Darcy och Elizabeth framställs manlig åtrå som beroende av kvinnlig åtrå. Ailwood ser vad många tolkar som ett högst konventionellt slut, istället som en bekräftelse på att i Austens syn på manlighet så kan även mannen vara ett objekt, och mannens allmakt över kvinnan är en illusion. Darcys (och även Collins) manlighet behöver ju kvinnligt godkännande för deras möjlighet till heteronormativ tvåsamhet.

Motstridiga mansideal på 1700-talet

Inom ramen för projektet undersöker Janina Nordius motstridiga mansideal under sent sjuttonhundratals och deras påverkan på sexualiteten hos de manliga karaktärerna hos två gotiska (tidiga skräck-) författare: Charlotte Smith (*The Old Manor House*, 1793) och Ann Radcliffe (*The Mysteries of Udolpho*, 1794).

Nordius diskussion utgår från det engelska 1600-talets libertinska mansideal som avvisade samhällets normer. Särskilt hos överklassen fanns ett intresse för att bryta mot sexuella tabun, men hos den växande medelklassen utvecklades ett motsatt ideal som föreskrev att mannen skulle vara rationell och underkasta sig samhällets normer. Ur medelklassidealet utvecklades två huvudinriktningar. Det klassiska idealet där mod, fysisk kraft, självdisciplin och oberoende sattes främst kom att bilda den dominanta diskursen. Denna diskurs etablerade ett mansideal som kännetecknas av en viss känslökyla, även sexuellt, vilket resulterar i sparsammare relationer med kvinnor och nedprioritering av sexualiteten. Den andra diskursen som kom att utvecklas förespråkade en mer ”raffinerad” manlighet med just känslor och känslighet som kännetecken. Det idealiska förhållandet till sex skulle kännetecknas av måtta och frihet från aggression.

Nordius stöder sitt arbete på Philip Carters studie (1997) om maskulinitet på 1700-talet, men hon noterar att även om det inte är överraskande att författare som Smith och Radcliffe framhäver den raffinerade, känsliga mannen som det bättre alternativet så är det själva förhandlingen – själva deltagandet i ”kriget” om vilket mansideal som bör råda – som gör deras romaner till betydelsefulla samtidskommentarer. Deras böcker framställer nämligen alla tre ideal: det äldre libertinska idealet, det känslökalla klassiska idealet, och den känsliga mannen. De förkastar tidigare och samtida

ideal, och förespråkar ett nyare, modernare ideal för hur män ska förhålla sig till sin omvärld, till kvinnor, och till sin egen sexualitet.

Vattensymbolik och kön i "Brokeback Mountain"

Mark John Isola skriver för projektet om Annie Proulxs novell *Brokeback Mountain* (1997). Isola är öppet homosexuell, akademiker, och intresserad av hur symbolspråket hos amerikanska manliga homosexuella författare ständigt återkommer till vatten. Han ser vattensymbolik som en viktig del i de homoerotiska inslag som finns hos manliga amerikanska författare – vare sig deras verk uttryckligen handlar om homosexualitet eller inte (t. ex. Herman Melville, Walt Whitman). När Isola först läste Proulx förbryllades han av förekomsten av vattenbilder i hennes novell därför att han antagit att det var ett sätt som *manliga homosexuella* valt att uttrycka sig textuellt. Något förenklat såg han vattensymboliken som en förlängning av den amerikanska manliga homosexuella identiteten och kunde inte riktigt förlikas med att en kvinna använde sig av samma symbolspråk.

Isolas förklaring är att Proulx skriver i enlighet med en litterär tradition, dvs. att hon känner till och kan använda språket för textuell manlig homosexualitet även om hon själv är kvinna och heterosexuell. Genom att hon behärskar den litterära traditionens redskap kan hon skriva på ett övertygande sätt om en överskridande manlig sexualitet. I sina karaktärer Ennis och Jack avbildar hon två mäns försök att finna en identitet, när deras sexuella läggning är i strid med samhällets norm. Ennis och Jacks olika sätt att agera utmynnar också i två diskurser för manlig homosexualitet varav den ena är en passiv anpassningsdiskurs och den andra är en aktiv mot-diskurs, så att det i Proulx' verk förekommer ett antal diskurser för manlighet och manlig homosexualitet.

Att skriva män – inte om dem

Under det senaste årtiondet har det blivit allt vanligare att kvinnor skriver på ett sätt som överskrider traditionella gränser. Gränsöverskridandet kan bestå i till exempel att prioritera att avbildas män och deras känsloliv, eller att använda manliga – eller könsmässigt obestämbara – berättarröster. Den vanligaste berättartekniken är att som Jane Austen skifta perspektiv från män till kvinnor och berätta en del om bådadas reaktioner och tankar. Det är ovanligare för kvinnor att välja att enbart skildra mäns tankar och känslor

– att de mer eller mindre helt intar en mans infallsvinkel när de skriver. Det är detta som är att *skriva* män och det har blivit allt vanligare; särskilt med kvinnliga författare som liksom Proulx skriver om homosexuella män och deras relationer, bl. a. Louise Welsh, Diana Gabaldon och Marguerite Yourcenar.

SLASH: en egen genre för kvinnor på nätet

På ett liknande – men mer blygsamt – sätt föredrar många amatörförfattarinnor på nätet att skriva om manliga homosexuella förhållanden. Det är en genre som till och med fått sitt eget namn: *SLASH fiction*. Virginia Keft-Kennedy i Australien bidrar till projektet med forskning om *SLASH fiction*. Hon undersöker genrens komplexitet, och frågar sig bland annat: Varför väljer heterosexuella kvinnor att skriva uteslutande om homosexuella män och deras relationer? Varför är så mycket av det de skriver kännetecknat av våld och aggression?

Genren bygger på att skriva om TV-karaktärer och började bland *Star Trek*-fans på 1970-talet i något som då kallades *fanazines* (tidskrifter skrivna av fans). Vissa håller sig relativt nära TV-serien de skriver om, andra utgår från karaktärerna men skriver annars helt fritt. Det finns *SLASH fiction* byggd på *Sagan om Ringen*, *Harry Potter*, *Arkiv X*, *CSI* och *Buff*y och *vampyrerna* för att bara nämna några.

Keft-Kennedy är särskilt intresserad av TV-serierna *Buff*y och *Angel* för att de skiljer sig från andra TV-serier genom det sätt på vilket de behandlar frågor som homosexualitet, våld och gränsöverskridande kärlek. Den värld som skapas kring *Buff*y-serien på nätet avbildar oftast manlig sexualitet genom en undergenre som kallas *hurt-comfort*. I denna genre blir en sjuk eller skadad manlig karaktär omhändertagen av en annan man; skadorna har ofta uppstått genom våldtäckt eller tortyr. Mellan männen uppstår en romantisk och inte sällan sexuell relation. I den faktiska TV-serien finns både tortyr och våldsamma sexuella möten med, men på nätet skrivs dessa om på ett sätt som överskrider TV-seriens logik.

Keft-Kennedy frågar sig varför dessa kvinnliga författare väljer att skriva om våldsamma homosexuella möten, och sexuellt explicita scener: Vad uppfyller *SLASH* för behov som vanliga romantisk litteratur inte gör? Vilken roll spelar fantasin om manligt våld i kvinnors sexuella liv? Keft-Kennedy hävdar att dessa kvinnliga författare inte skriver om sex för den

sexuella upplevelsens skull utan för att utforska identiteter, känslor och svagheter. Keft-Kennedy argumenterar för SLASH som ett viktigt forum för kvinnor. Det är en plats där dessa kvinnor kan artikulera och utforska rädslor kring sexualitet men även att ge sig i kast med sociala och kulturella frågor som rör maskulinitet och manlig homosexualitet.

En par avslutande tankar

Judith Halberstam skrev 1998 en bok som heter *Female Masculinity*. Där förespråkas en studie av maskulinitet utan att för den skull fokusera på reella eller faktiska män. Hon framhäver att maskulinitet är som mest gränsöverskridande när den inte handlar om män, och för att förstå maskulinitet till fullo så måste vi ta med kvinnlig maskulinitet i beräkningen. Hennes bok handlar om maskulina kvinnor men hennes uttalande om behovet att förstå kvinnors maskulinitet gäller definitivt för kvinnliga författares *textuella manlighet*, som är den term jag föredrar före *maskulinitet*, eftersom textuell manlighet markerar att det både är ett uttryck för och ett inlägg i debatten om vari det manliga består till skillnad från det kvinnliga.

Om man tittar på Isolas arbete om Annie Proulx vid sidan av Keft-Kennedys arbete om SLASH, så kan man också fråga sig vad som skiljer de som läser Proulx, Welsh och Gabaldon från dem som läser SLASH. Och vad gör den ena sortens litteratur rumsren och den andra inte – för SLASH är otvivelaktigt långt ifrån accepterad som litteratur. En annan fråga är: Vad säger oss ”skräplitteratur” som SLASH om textuell maskulinitet? Om man skulle göra en blindstudie, skulle det vara uppenbart att dessa texter är skrivna av kvinnor? I så fall varför? Eller, som Isola frågar sig om Proulxs text, varför inte?

